juose surinktus archeologinius radinius datuojami XVII–XVIII a. Sklype Kreivoji g. 3 (šurfas 4) fiksuotas išlikęs 35–55 cm storio kultūrinis sluoksnis, pagal radinius datuojamas XVII–XVIII a. Sklype Panemuninkėlių g. 3 (šurfas 5) fiksuotas 20 cm storio kultūrinio sluoksnio fragmentas, surinkta pavienių smulkių archeologinių radinių (buitinės keramikos, kaltinė vinis), datuojamų XVII–XVIII a. Sklype A. Juozapavičiaus g. 23 (šurfas 6) fiksuoti 90 cm storio kultūrinio sluoksnio horizontai. Pagal aptiktus radinius tyrimų vietoje 50–90 cm gylyje fiksuotas XVII a. datuojamas kultūrinis sluoksnis (1 pav.). Sklype Kreivoji g. 19 (šurfas 7) fiksuoti 85 cm storio supiltiniai ir vėlyvi kultūriniai sluoksniai, pagal aptiktus radinius datuojami XX a.

Tyrimų metu aptikti ir inventorizuoti archeologiniai radiniai (apžiestos, su grūsto akmens priemaišomis molio masėje, neglazūruotos ar žalia glazūra vidinėje pusėje dengtos žiestos keramikos šukės, apžiestos neglazūruotos keramikos šukė, dekoruota horizontalių linijų ornamentu, karnizinio bei dubeninių ar puodyninių koklių fragmentai) (2 pav.) perduoti saugojimui į AKM.

The Sites in Alytus Old Town

In 2015, a field evaluation (seven test pits, a total of 7 m^2) was conducted in Alytus Old Town. A 17th–18th-century cultural layer (Fig. 1) with contemporaneous finds: sherds of partly thrown pottery (Fig. 2), sherds of hand thrown pottery, both unglazed and green glazed inside, and fragments of cornice (*Gesimskacheln*) and 'bowl-shaped' (*Schüsselkacheln*) stove tiles was recorded on the plots at Merkinės St. 10A, Kreivoji St. 3, Panemuninkėlių St. 3, and A. Juozapavičiaus St. 23. Only a 20th-century layer was recorded on the plots at Kalnų St. 18 and Kreivoji St. 19.

BIRŽAI

Karolis Duderis

Tyrimai Biržų senamiestyje

Biržų senojo miesto vietoje (UK 3219), istorinėje miesto dalyje (UK 17073), Vilniaus, Vytauto, Žemosios bei Karaimų gatvėse planuota vykdyti šilumos tinklų rekonstrukcijos darbus. Bendras rekonstruojamų trasų ilgis – apie 700 m, plotis – iki 2 m. Darbų metu buvo atidengiamos senos centralizuotos šilumos tinklų tiekimo trasos, kurios paklotos iki 2 m gylyje. Magistralinės trasos tarp Vilniaus ir Vytauto gatvių, 70–92, 147–161, 175–195 metruose rekonstruojama trasa buvo klojama greta senosios, tarybiniu laikotarpiu klotos trasos. Vykdant žvalgymus rekonstruojamose šilumos tinklų trasose, įvado į Vytauto g. 9 vietoje, po velėnos ir juodžemio sluoksniu apie 30 cm gylyje fiksuotas nesuardytas vertingas kultūrinis sluoksnis (pagal rastus buitinės keramikos ir plokštinių koklių fragmentus datuotinas XVII a.). Dėl šios priežasties trasa nebuvo įrenginėjama, kol detaliai nebuvo ištirta trasos atkarpa. Šioje vietoje tiesta trasa buvo 28 m ilgio, 1,3 m pločio, 1,5 m gylio.

Istoriniai duomenys rodo, jog teritorija, kurioje buvo atliekami tyrimai, iki XVIII–XIX a. turėjusi būti menkai užstatyta. Panašu, jog XVI a. pabaigoje – XVII a. viduryje ši teritorija buvo už miesto gynybinės sienos ir naudota ūkiniams tikslams. XVII a. II pusėje – XVIII a. pradžioje nagrinėjama vieta turėjusi būti Biržų miesto teritorijoje, tačiau buvo menkai užstatyta ir veikiausiai priklausė miesto ūkinės veiklos zonai. 1808 m. Oržechovskio sudarytame Biržų kunigaikštystės žemėlapyje ši teritorija vaiz-

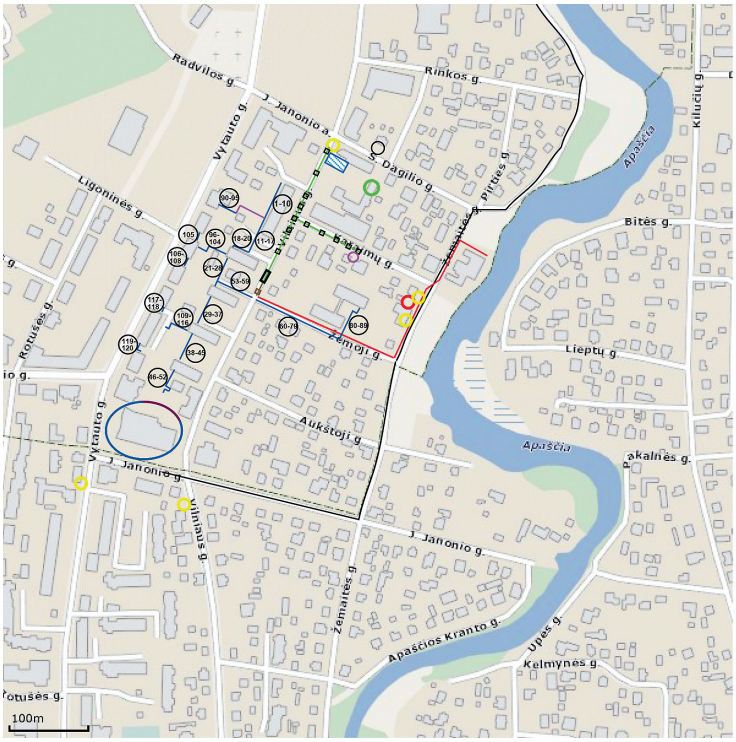

1 pav. Situacinis planas su tyrimų vietomis:
1 – 1992 m.; 2 – 1994 m.; 3 – 1994 m.; 4 – 1995 m.;
5 – 2000 m.; 6 – 2005 m.; 7 – 2006 m.; 8 – 2011 m.;
9 – 2012 m.; 10 – 2013 m.; 11 – šiluminės trasos vieta;
12 – žvalgymų vieta; 13 – detaliųjų tyrimų vieta.
K. Duderio brėž.

Fig. 1. Situation plan: 1 – 1992; 2 – 1994; 3 – 1994;
4 – 1995; 5 – 2000; 6 – 2005; 7 – 2006; 8 – 2011;
9 – 2012; 10 – 2013; 11 – heating line site;
12 – surveyed site; 13 – excavated site

duojama užstatyta gyvenamaisiais namais. 1965 m. tikrosios miesto būklės plane nagrinėjamoje teritorijoje matoma jau artima šiai dienai gatvių struktūra su užstatymu. Sklype, buvusiame Karaimų ir Vytauto gatvių sankryžoje, sklypo P kampe, parodytas užstatymas.

Tyrimų metu fiksuoti kasamų tranšėjų pjūviai (iš viso 527 m). Žvalgymai atlikti apie 877 m² plote. Įvado į Vytauto g. 9 vietoje atlikti detalieji tyrimai, kurių metu iškastos 2 perkasos, iš viso ištirtas 36,84 m² plotas (1 pav.). Tyrimų metu surinkti 873 radiniai.

Atšakos per Žemąją gatvę vietoje, 1,5–30 m, H_{abs} 56,05–56,55 m, atsidengė grindinio akmenys. Pjūvyje fiksuotas nesuardytas Žemosios gatvės grindinio fragmentas (2 pav.). Grindinys turėtų būti datuojamas XIX a. pabaiga – XX a. pradžia. Po juo fiksuotas apie 10–15 cm storio supiltinis geltonos spalvos smėlio sluoksnis. Po juo fiksuotas apie 10–30 cm storio juodos spalvos žemės sluoksnis su pavieniais raudonų plytų

2 pav. Žemosios g. XIX–XX a. I pusės grindinio fragmentas. K. Duderio nuotr.

Fig. 2. The 19th–first half of the 20th century remains of Žemoji Street's cobblestone carriageway

3 pav. Duobės 1 pjūvis iš ŠR. K. Duderio nuotr.

Fig. 3. The section of the earth-filled ditch, as seen from the NE

fragmentais bei degėsiais. Šį sluoksnį reiktų datuoti iki XIX a. Po juo, apie 0,9–1 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus fiksuotas įžemis – rudos spalvos priemolis.

Perkasoje 1, 50 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus fiksuotas apie 2,3 m ilgio (plačiausioje vietoje), 1,7 m pločio duobės fragmentas (3 pav.). Duobės viršutinė dalis – ištęsto apskritimo formos. Šioje duobėje buvo suversta XVI a. pabaiga – XVII a. pradžia datuojama koklinė krosnis. Tyrimų metu rasta plokštinių, karnizinių, kampinių, dubeninių koklių fragmentų, truputis buitinės keramikos duženų bei skaldytų gyvulių kaulų. Duobės viršutinėje dalyje rastas molinis tinklo pasvaras (4 pav.). Tai retas radinys Biržų senamiesčio archeologinėje medžiagoje. Panašu, jog ši duobė buvo iškasta perstatant greta buvusį XVI a. pabaigos – XVII a. pradžios pastatą, nereikalingi kokliai bei kitos krosnies konstrukcinės dalys (perdegusios plytos ir molis) buvo užkasti vietoje.

Greta duobės atidengta XX a. datuojama ūkinė duobė, kurioje rasta XVII–XX a. datuojamos buitinės keramikos, skaldytų gyvulių kaulų, čerpių duženų, stiklinių indų duženų bei raudonų plytų fragmentų. Panašu, kad ši duobė buvo iškasta XX a. I pusėje – viduryje, čia mestos atliekos iš greta stovėjusio namo.

Tarybiniu laikotarpiu įrengtos krepšinio aikštelės vietoje kultūrinis sluoksnis buvo visiškai sunaikintas įrenginėjant asfaltinę aikštelės dangą. Tik ties perkasos PV sienute buvo atidengtas neaiškios paskirties raudonų plytų konstrukcijos fragmentas. Fiksuotos 3 apie 10–12 cm pločio plytos, kurios buvo paklotos ant įžemio, orientuotos Š–P kryptimi. Plytų paviršius buvo apdegęs. Šalia jų atidengti paskiri akmenys, kurie nesudarė jokios aiškios struktūros. Šalia plytų konstrukcijos rastas XVII a. II puse datuojamo koklio fragmentas (plokštinio, su Gdansko herbu). Galima būtų manyti, jog tai to paties laikotarpio krosnies pado fragmentas. Platesnes išvadas sudėtinga daryti, kadangi faktiškai visas iki tol buvęs kultūrinis sluoksnis buvo sunaikintas įrenginėjant krepšinio aikštelę.

Tyrimų metu atidengtas veikiausiai buvusio medinio pastato fragmentas, datuotas XIX a. II puse – XX a. III ketvirčiu. Bendras pastato plotas turėjęs būti apie 8 m^2. Atidengti labai apardyti pastato pamatai – nedideli akmenys (10x10–20x20 cm), sudėti ant tuometinio žemės paviršiaus (panašu, jog paviršius buvo nedaug aplygintas) be rišamosios medžiagos. Pažymėtinas kontraforsas (?) – apie 60x20/25 cm dydžio detalė prie namo kampo. Pagal geriausiai išlikusią sienos atkarpą galima spręsti, jog medinio pastato pamatas turėjęs būti apie 50 cm pločio. Atidengtas ir mūrinio rūsio fragmentas. Į rūsį vedę maždaug 25 cm pločio, apie 80 cm ilgio betoniniai laiptai. Tyrimų metu atidengtos 3 pirmosios laiptų pakopos. Rūsys buvęs apie 3,4 m pločio. Rūsio ilgis neaiškus. Jis buvo įgilintas apie 1,6 m nuo dabartinio žemės paviršiaus. Rūsio sienos mūrytos iš tašytų nuo 50x40 cm iki 20x20 cm dydžio akmenų. Akmenys tarpusavyje rišti cementiniu skiediniu su gausia smėlio priemaiša. Panašu, jog pastatas

4 pav. XVI a. pabaigos – XVII a. I pusės molinis tinklo pasvaras. K. Duderio nuotr.

Fig. 4. The earthenware plummet of the end of the 16th century – first half of the 17th century

buvęs kiek atokiau nuo buvusios Karaimų gatvės, bet priklausė kampiniam sklypui, kuris pažymėtas 1965 m. Biržų miesto tikrosios būklės plane. Aplinkiniai gyventojai pasakojo, kad šis pastatas buvo nugriautas XX a. III ketvirtyje.

Perkasoje 2, po supiltiniais sluoksniais, 50–60 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus fiksuotas juodos spalvos žemės sluoksnis su negausiais XVII a. radiniais. Galima teigti, jog šioje vietoje intensyvi ūkinė veikla nebuvo vykdoma, todėl čia kultūrinis sluoksnis susiformavo gana plonas, t. y. apie 10–30 cm. Įžemyje fiksuota ūkinė duobė, datuojama XX a., bei dar viena mažesnė, kurios užpilde radinių nebuvo aptikta, todėl jos datuoti nepavyko. Taip pat fiksuotos dvi stulpavietės ar kuolavietės (?). Jos išryškėjo įžemyje, 80 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus, ėjo viena linija, 2,7 m atstumu viena nuo kitos. Pirmoji buvusi apie 10 cm skersmens, antroji – viršutinėje dalyje, apie 30 cm skersmens, o apatinėje – apie 10 cm. Šių stulpaviečių ar kuolaviečių (?) paskirtis nėra aiški.

Planuotos tiesti šiluminės trasos vieta buvo visiškai ištirta, t. y. tyrimų metu rasti namo pamatai tyrimų pabaigoje buvo nuardyti ir perkasos dalis ištirta iki įžemio.

Tyrimai suteikė papildomos naudingos informacijos apie tirtos vietos kultūrinio sluoksnio sklaidą, storį bei datavimą. Panašu, jog iki XIX a. ši teritorija nebuvo tankiai užstatyta. Veikiausiai tai buvo ūkinės veiklos zona, t. y. šioje vietoje galėjo būti miestiečių daržai. XIX a. miestui plečiantis į P, užstatytos iki tol neurbanizuotos teritorijos, t. y. buvusios iki XVII a. vidurio už gynybinės miesto sienos, o XVII a. viduryje – XVIII a. pradžioje – ūkinės paskirties žemė.

The Investigation in Biržai Old Town

A field survey (a total of 877 m^2) and excavations (in two areas totalling 36.84 m^2) were conducted in Biržai Old Town (Fig. 1). The remains of a cobblestone carriageway found in Žemoji Street (Fig. 2) during the survey should be dated to the 19th–first half of the 20th century. In area 1, an earth-filled ditch (Fig. 3) was found at a depth of 0.5 m. The fill contained 16th–17th-century stove tiles, potsherds, and some animal bones. An earthenware plummet (Fig. 4) was found on a top of the ditch. The remains of a wooden building with a masonry basement filled with 20th-century rubbish were found in area 1.

EIŠIŠKĖS

Diana Antropikaitė

Gegužės 3-iosios gatvė 30

2015 m. sklype Gegužės 3-iosios g. 30, nuotekų tinklo įrengimo vietoje vykdyti detalieji tyrimai. XIX a. vidurio miestelio planuose Gegužės 3-iosios gatvė vaizduojama užstatyta. Abipus gatvės buvę greičiausiai mediniai pastatai, o už jų driekėsi pailgi sklypai su daržais. 2015 m. tiriamo sklypo vietoje ir aplinkoje užstatymas buvo retesnis nei dabartinėje Gegužės 3-iosios gatvės V dalyje, arčiau turgaus aikštės. Aptariamame sklype XIX a. viduryje buvo daržai ar dirbamas laukas, prie gatvės galėjo stovėti medinis namas. Šiuo metu sklype esantis gyvenamasis namas statytas XX a. šeštame–septintame dešimtmetyje. Gegužės 3-iosios gatvėje archeologiniai tyrimai vykdomi nuo 2009 m.

Sklypas 30 yra Gegužės 3-iosios gatvės Š dalyje. Nuo gyvenamojo namo V sienos iki šaligatvio ištirtas visas nuotekų tinklui įrengti skirtas plotas – 11 m ilgio ir 1 m pločio ***perkasa*** (1 pav.). Perkasos didžioji dalis orientuota PV–ŠR kryptimi. Arčiau namo 25 cm gylyje aptiktas XX a. I pusės 2x1 m dydžio akmenų grindinio fragmentas (2 pav.). Akmenys – 12x8, 20x14, 12x12 cm dydžio. Žemiau namo statybos horizonto ir šio grindinio beveik per visą perkasos plotą nuo 20–30 cm gylio susiformavęs tamsiai pilkas humusingas sluoksnis (2 pav.). Jame rasta XIX a. keramikos, porceliano, taip pat XVII–XVIII a. neglazūruotos ir žalia glazūra dengtos buitinės keramikos fragmentų, apie 50 cm skersmens girnų plokštės fragmentų. Po šiuo sluoksniu didžiojoje perkasos dalyje 50–70 cm gylyje pasiektas įžemis, gelsvas smėlis, vietomis pereinantis į natūralaus molio sluoksnį. Įžemyje fiksuotos dvi duobės.

Arčiau Gegužės 3-iosios gatvės buvęs minėtas tamsiai pilkas sluoksnis perkastas. Čia, po XX a. pilku žvyringu gruntu nuo 40 cm gylio glūdi iki 50 cm storio šviesiai pilkas sluoksnis, žemėjantis gatvės link. Po juo 0,8–1 m gylyje atsidengė 1,4 m skersmens įžemyje įgilinta *duobė* plokščiu dugnu su juodo grunto užpildu.